

УДК 330.322:631.164

І. С. Воронецька,

к. е. н., с. н. с., завідувач лабораторії економічних досліджень та маркетингу,
Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН України

Н. А. Спринчук,

к. е. н., с. н. с., старший науковий співробітник лабораторії економічних досліджень та маркетингу, Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН України

О. О. Кравчук,

к. е. н., с. н. с., старший науковий співробітник лабораторії економічних досліджень та маркетингу, Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН України

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОВАРНОГО КОРМОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

I. Voronetska,

n.e.s., s.r.w., head of the laboratory for economic research and marketing,
Institute of feed research and agricultural of Podillya

N. Sprinchuk,

n.e.s., s.r.w., senior research worker laboratory for economic research and marketing,
Institute of feed research and agricultural of Podillya

O. Kravchuk,

n.e.s., s.r.w., senior research worker laboratory for economic research and marketing,
Institute of feed research and agricultural of Podillya

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF COMMODITY FEED PRODUCTION IN UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню факторів, що визначають перспективи розвитку товарного кормовиробництва, тенденції їх впливу. Здійснено класифікацію груп споживачів: за розміром та рівнем організації; за продуктовою спрямованістю виробництва. В свою чергу групу виробників розподілено на: окремі виробничі цехи та інші структури у складі фермерських господарств; окремі невеликі кормовиробничі підприємства; окремі кормовиробничі підприємства у складі агрохолдингів; підприємства оліє-жирової та інших галузей харчової промисловості; крупні виробники кормів у складі міжнародних компаній. Охарактеризовано особливості ринку кормів в Україні, його сучасний стан, встановлено рівень конкуренції. Поглиблено теоретичні погляди впливу держави та її значення на подальший розвиток товарного кормовиробництва. Окрім фінансової підтримки інвестицій, виокремлено необхідність інформаційної, організаційної та інфраструктурної.

Визначено найвагоміші фактори впливу, пріоритетні напрями подальшого розвитку товарного виробництва кормів.

The article is devoted to the study of factors that determine the prospects for the development of commodity fodder production, trends of their influence. Classification of consumer groups is carried out: by size and level of organization; for the product orientation of production. In turn, the group of producers is divided into: separate production shops and other structures in the structure of farms; some small farms; separate feed-processing enterprises within agroholdings; enterprises of oil-fat and other branches of the food industry; large feed manufacturers in the international companies. Characterized by the peculiarities of the feed market in Ukraine, its current state, the level of competition is established. In-depth theoretical views on the state's influence and its importance on the further development of commodity fodder production. In addition to financial support for investments, the need for informational, organizational and infrastructural support is highlighted.

The most important factors of influence, the priority directions of the further development of commodity production of feed are determined.

Ключові слова: товарне кормовиробництво, попит, пропозиція, конкуренція, державний вплив, інфраструктура, перспективи розвитку.

Key words: commodity production of feed, supply, competition, state influence, prospect of development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Успішний розвиток будь-якої галузі може бути забезпечений в разі підвищення рівня її конкурентоспроможності на основі інвести-

ційного забезпечення. Зазначене стосується і галузі кормовиробництва.

Завдання кормовиробництва — забезпечити якісними кормами тваринництво, яке, в свою

Таблиця 1. Характеристика споживачів на ринку товарного кормовиробництва за розміром та рівнем організації виробництва

Група споживачів	Характеристика попиту	Можливості задоволення попиту
Господарства населення	Попит невисокий і включає переважно попит на фуражне зерно та комбікорми. Грубі корми (сіно), зелені корми, коренеплоди заготовлюють самостійно	Односібне придбання кормів на сільськогосподарських ринках у невеликих обсягах
Фермерські господарства	Попит залежить від розміру господарства, забезпеченості його земельними ресурсами, структури земельних ресурсів. Є попит на всі види кормів	Придбання на ринку (через аграрні біржі, ринки с/г продукції тощо). Самостійне виробництво. Виробництво у кооперативах
Крупні тваринницькі комплекси, що входять до складу агрохолдингів	Попит високий і стабільний. Включає попит на всі види кормів	Придбання на ринку. Виробництво на одному з вертикальних рівнів агрохолдингу

Джерело: сформовано авторами.

чергу, є основним джерелом білка в харчуванні населення. Коли мова йде про реалізацію надлишків своєї продукції (кормів) поза межами сільськогосподарського підприємства, — це товарне кормовиробництво. Досвід ряду вітчизняних підприємств свідчить про те, що товарне виробництво кормів може бути вигідним і тому ця ніша нині є економічно привабливою і потребує дослідження перспектив її розвитку. Окрім того, нині існує реальна можливість залучення інвестицій у розвиток товарного кормовиробництва міжнародних організацій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Роль кормовиробництва у тваринництві є базовою і однією з основних, оскільки кормова база має вплив не лише на стан тварин, а й продукцію вцілому. Дослідженням стану галузі тваринництва, певним питанням інвестування присвячено праці відомих вітчизняних вчених, серед яких: В.Г. Андрійчук, М.В. Гладій, М.І. Кісіль, М.Ф. Кропивко, Ю.О. Лупенко та інші. Однак існують питання, пов'язані з особливостями розвитку товарного кормовиробництва (коли реалізація продукції кормовиробництва здійснюється поза межами підприємства, а не лише для власних потреб), що потребують подальшого вивчення та дослідження. Особливо актуальним на сьогодні є визначення пріоритетних напрямів та перспектив розвитку товарного кормовиробництва.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Визначити перспективи розвитку товарного кормовиробництва в Україні з урахуванням сучасного стану галузі. Охарактеризувати на ринку товарного кормовиробництва споживачів, виробників, рівень конкуренції, вплив держави тощо. Дослідити напрями подальшого розвитку, вкладення інвестицій, що дасть можливість формування на ринку спеціалізованих кормовиробничих підприємств, а також

вітчизняним сільгоспідприємствам виходу на ринок.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглядаючи перспективи розвитку товарного кормовиробництва в Україні на сучасному етапі, слід зауважити, що вони пов'язані з впливом різних чинників як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні.

Як і на будь-якому товарному ринку, на ринку кормовиробничої продукції основними факторами, що визначають перспективи його розвитку, є: фактори попиту; фактори пропозиції; фактори конкуренції; фактори державного впливу на розвиток галузі; фактори інфраструктури.

Кожен з цих факторів має складну структуру і включає цілий комплекс часто різноспрямованих впливів. Розглянемо для початку більш детально основні тенденції впливу факторів попиту на сучасному етапі.

Попит на продукцію кормовиробництва формують декілька груп споживачів, які можна класифікувати за різними ознаками. Так, за розміром та рівнем організації виробництва всі споживачі кормів можна класифікувати на такі групи: господарства населення; фермерські господарства; крупні тваринницькі комплекси, що входять до складу агрохолдингів.

Кожна з виділених груп споживачів на ринку товарного кормовиробництва має свої характерні особливості попиту та можливості їх задоволення (табл. 1).

На розвиток ринку комбікормів та фуражного зерна мають вплив усі виділені групи споживачів. Щодо розвитку ринку грубих та соковитих кормів — вплив має лише попит з боку фермерських господарств та крупних тваринницьких комплексів, що входять до складу агрохолдингів.

Залежно від продуктового спрямування сільськогосподарського виробництва всі спо-

Таблиця 2. Характеристика споживачів на ринку товарного кормовиробництва за продуктовою спрямованістю виробництва

Група споживачів	Характеристика попиту
Виробники молока та м'яса ВРХ і МРХ	Попит на грубі корми, сінаж, силос, зелені корми, комбікорми для ВРХ, менше – на фуражне зерно
Виробники м'яса свиней	Попит переважно на комбікорми, премікси для свинарства
Виробники яєць та м'яса, сільськогосподарської птиці	Попит переважно на фуражне зерно та комбікорми для птиці

Джерело: сформовано авторами.

живачі на ринку кормовиробництва можуть бути розподілені на такі основні групи (табл. 2).

Але вплив усіх груп споживачів на ринок кормів залежить не від кількості таких виробників, а від наявності поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці в різних категоріях господарств.

На сучасному етапі розвитку економіки спостерігаються тенденції переведення кормів з проміжної продукції в товарну. За аналітичними підрахунками, 35—40% грубих і соковитих кормів реалізується нині як товар. За останні 5 років в Україні попит на сіно зріс на 53%, силос — на 15 та сінаж — на 14% [1].

Зростання попиту на корми для сільськогосподарських тварин відбувається, в першу чергу, через перехід тваринників на споживання промислових кормів. Спостерігається пряма залежність між зростанням поголів'я (особливо курей та свиней) і зростанням споживання комбікорму. Проте з ВРХ ситуація кардинально протилежна — поголів'я зменшується, а споживання комбікормів зростає. Просто інтенсифікація годівлі дозволяє збільшувати виробництво того ж молока, незважаючи на скорочення поголів'я. Втім, левову частку комбікормів споживає птиця (56,1%), суттєву частку — свині (20,2%) і лише потім — ВРХ (11,4%) [2].

Негативним фактором попиту для розвитку товарного кормовиробництва є спад у тваринництві. Слід зауважити, що проблеми розвитку тваринництва, які виникли у першому півріччі 2016 р., є системними для галузі в цілому та зберігаються впродовж тривалого періоду часу. Це передусім збереження диспаритету цін і нерівновигідних відносин на ринку тваринницької продукції. Темпи підвищення закупівельних цін на продукцію не покривають повною мірою інфляційне зростання витрат на виробництво продукції, навіть у господарствах з високими показниками продуктивності тварин.

При цьому значна доля витрат у тваринництві припадає саме на корми. Досить часто

їх собівартість при самостійному виробництві дуже висока внаслідок недосконалості застарілої сільськогосподарської техніки, значних втрат продукції тощо. Крім того, у багатьох виробників нині відмічається дефіцит земельних ресурсів для вирощування кормових культур. Тому більшість споживачів зацікавлені у розвитку ринку товарного кормовиробництва.

Попит на корми для сільськогосподарських тварин формується і під впливом зарубіжного попиту, що стимулює виробництво кормів на експорт.

Нині найбільш розвинутою складовою товарного кормовиробництва у всьому світі та в Україні зокрема, є виробництво концентрованих кормів (фуражне зерно, комбікорми, шрот, макуха). Грубі корми майже не розглядаються як товар на міжнародних ринках. Це зумовлено, перш за все, їх об'ємністю, що вимагає значних витрат на транспортування та невеликою ціною. Тому солома нині експортується переважно лише в якості палива, спресованою у брикети. Так само не є експортоорієнтованим і виробництво соковитих кормів (сінаж, силос, зелений корм, коренеплоди). Основними причинами їх обмеженого експорту є: незначні терміни зберігання, необхідність спеціальних умов для зберігання, об'ємність товару, порівняно незначна вартість [1].

Отже, основний попит на міжнародному ринку комбікормів формують споживачі концентрованих кормів, як-от фуражне зерно, комбікорми, шрот, макуха.

Водночас для розвитку ринку потрібен достатній обсяг пропозиції. Пропозиція на ринку кормів визначається обсягом виробництва фуражного зерна та об'ємистих кормів, продуктами переробки комбікормової, борошномельної, цукробурякової та олієжирової промисловості, а також продуктами хімічної промисловості — кормовими добавками [4].

Усіх виробників кормів для сільськогосподарських тварин в Україні можна розподілити на кілька основних груп (табл. 3).

Таблиця 3. Характеристика виробників на ринку товарного кормовиробництва

Група виробників	Характеристика виробництва	Реалізація продукції
Окремі кормовиробничі цехи та ін. структури у складі фермерських господарств	Переробляється власна сільськогосподарська сировина: однорічні й багаторічні трави, фуражне зерно. Виробляється сінаж, силос, сіно, комбікорми	Як правило, усі вироблені корми споживаються в межах фермерського господарства
Окремі невеликі кормовиробничі підприємства	Закуповують фуражне зерно і виготовляють комбікорми. Якість такої продукції невисока, собівартість висока, оскільки сировина є покупною	Вся продукція реалізується на сільськогосподарських ринках, переважно для господарств населенн.
Окремі кормовиробничі підприємства у складі агрохолдингів	Переробляється сільгоспсировина з сільгоспідприємств агрохолдингу. Виробляються переважно комбікорми	Основна частка вироблених кормів споживається на тваринницьких підприємствах агрохолдингу. Надлишки продукції реалізуються на ринку несистематично
Підприємства оліє-жирової та ін. галузей харчової промисловості	Виробництво кормів є побічним, його організацією та розвитком, як правило, не займаються	Реалізуються на ринку систематично, але з урахуванням сезонності в роботі олієпереробної галузі
Крупні виробники кормів у складі міжнародних компаній	Закуповують сировину і виробляють корми. Якість продукції висока	Більшість продукції йде на експорт

Джерело: сформовано авторами.

Не зважаючи на таке різноманіття виробників, в Україні нині залишається значна за обсягом ніша на ринку кормів.

Частково вона могла б бути зайнята кормовиробничими кооперативами. Так, у більшості країн світу, де переважають дрібні молочні ферми на 10—50 корів, добре розвинений ринок кормів або ж кооперування фермерів. Частково вона могла б бути зайнята кормовиробничими кооперативами. Так, у більшості країн світу, де переважають дрібні молочні ферми на 10—50 корів, добре розвинений ринок кормів або ж кооперування фермерів.

Наприклад, у Великобританії розвинуте будівництво на кооперативній основі спеціальних пунктів із подрібнення зерна і приготування різних кормових сумішей забезпечує максимальне завантаження обладнання і знижує розмір разових капітальних вкладень фермерів. У деяких країнах світу, наприклад Ізраїлі, розвинений ринок усіх готових компонентів раціону, кооперація фермерів у закупівлі, зберіганні кормів, виробництві готових раціонів з їх транспортування силами фермерів або ж навіть функціонує ринок готових раціонів тощо. За відсутності кооперації у приготуванні кормів або ринку кормів і раціонів дрібні підприємства завжди матимуть значно нижчу продуктивність тварин [5].

Але особливістю ринку кормів в Україні є недостатній розвиток кооперації. Ще одна особливість українського кормовиробництва — вертикальна інтеграція, за якої одне підприємство холдингу вирощує зернові, друге — виробляє з них комбікорми, а третє — згодовує худобі чи птиці, тоді як в Європі виробники комбікормів — незалежні підприємства. Відтак основне виробництво у нас "прив'язане" до власного споживання, а основні потужності з

виробництва комбікормів зосереджені у регіонах з найбільшим поголів'ям.

За останні п'ять років промислове виробництво кормів в Україні зросло на чверть, у тому числі комбікормів для ВРХ — на 22%, свиней — на 37%, птиці — на 32%, зате виробництво інших кормів знизилося на 10%. При цьому близько 40% ринку кормів перебуває в тіні.

Більш ніж 70% промислових комбікормів виробляють агрохолдинги, зокрема "МХП" — 24,5%, "Укрлендфармінг" — 8,1%, "Агромарс" — 7,5%. Тобто шість найбільших підприємств, котрі виробляють понад 120 тис. т комбікорму кожне, разом виготовляють більше половини усіх кормів, ще 17% — тринадцять підприємств, котрі виробляють по 50—80 тис. т комбікормів кожне [2].

Така ситуація свідчить про високий рівень концентрації на ринку. Але зважаючи на те, що продукція цих підприємств здебільшого не потрапляє на ринок, а реалізується по внутрішнім каналам агрохолдингу, то можна зробити висновок, що рівень конкуренції дає можливість виходу нових виробників на ринок товарного кормовиробництва. Однак бар'єрами виходу на цей ринок є дефіцит вільних земельних ресурсів та дефіцит фінансових ресурсів на придбання сучасної техніки для вирощування кормових культур і переробки їх у товарну форму.

Розглядаючи цінові фактори на ринку кормів, слід зауважити, що для забезпечення швидкого розвитку галузі ціна готових покупних кормів має бути не набагато вищою у порівнянні з кормами, що виробляються на підприємстві. Але це цілком реально. Більше того, ціна покупних кормів може бути навіть нижчою, ніж собівартість власного кормовиробництва.

Це стосується переважно невеликих за розміром підприємств і пояснюється тим, що прид-

бання якісної кормозбиральної техніки, кормопереробного обладнання тощо економічно доцільне лише в тому випадку, якщо на підприємстві мають місце значні обсяги виробництва кормів: кормозбиральна техніка використовується на повну потужність, а не простоює. Лише такі інвестиції є вигідними і тому їх нині дозволяють собі лише крупні сільськогосподарські підприємства. Наприклад, капітальні вкладення у високопродуктивні кормозбиральні комбайни "Ягуар", "Джон-Дір", причепні або самохідні міксери (вартість до 100 тис. євро) окупляться лише за умови високої концентрації поголів'я корів на фермі [5], тобто при необхідності виробництва значного обсягу кормів.

Дрібні фермерські господарства продовжують використовувати застарілу техніку і обладнання для виробництва власних кормів, а це призводить до значних втрат кормів на полі і в процесі їх зберігання. У результаті собівартість власних кормів може бути вищою навіть у порівнянні з закупівельними цінами на корми на ринку сільськогосподарської продукції. Тому така ситуація сприяє розвитку ринку кормів в Україні, стимулюючи попит дрібних господарств. Фермерське господарство — це добровільно утворена громадянами України, пов'язаними між собою родинними зв'язками, юридична особа, члени якої спрямовують свою діяльність на виробництво, переробку, та реалізацію сільськогосподарської продукції з метою отримання прибутку, використовуючи землі сільськогосподарського призначення як основний засіб виробництва [6].

За кількістю зареєстрованих фермерських господарств, лідируючу позицію в Україні займає Одеська область — 5,1 тис. одиниць або (13%), друге місце — Миколаївська — 3,8 тис. одиниць (9,6%); третє — Дніпропетровська — 3,3 тис. одиниць або (8,4%).

Характеризуючи цінову ситуацію на ринку кормів, слід відмітити, що нині ціна на них порівняно висока. Експерти відмічають, що найближчим часом зниження цін на корми не відбудеться — вони приблизно будуть у цій же категорії, що й зараз, оскільки зросла собівартість виробництва зернових (піднялись ціни на селітру, енергоносії, пальне).

У цілому, це світові тенденції. У всьому світі подорожчали зернові і макуха. Через це ціна на зерно збільшилась у 1,5 рази і відповідно на 40% збільшилась ціна на комбікорми. І хоч це економічно обгрунтовано, але вкрай важко позначається на тваринництві. Виробники м'яса — свинини, курятини в умовах високих цін на кор-

ми не могли підвищувати вартість їх кінцевої продукції і реалізовували її майже по собівартості. Це відбувалось через те, що ціна на зернові диктується ринком, у тому числі і світовим, а ціна на тваринницьку продукцію — купівельною спроможністю населення (яка на Україні вкрай низька). Тому тваринники та кормовиробники вважають правильною позицію уряду щодо введення квотування. На їх думку, це не дозволить залишити вітчизняне тваринництво без зерна, щоб його не довелося імпортувати ще за більш високими цінами, що може взагалі призвести до знищення вітчизняного тваринництва [7].

Особливо важливе значення для подальшого розвитку товарного кормовиробництва в Україні має вплив держави. При цьому цей вплив може бути прямим (наприклад, пільги для кормовиробничих кооперативів, фінансування лізингу обладнання для нових кормовиробничих підприємств тощо), так і непрямим (у формі державної підтримки тваринництва).

У цьому аспекті відмітимо, що в 2017 році відбулися суттєві зміни в системі державної підтримки тваринництва. Прямі державні дотації введені з 1 січня 2017 року замість спецрежиму ПДВ, який відмінили на вимогу МВФ. За бюджетною програмою на підтримку тваринництва, садівництва і виноградарства, овочівництва, птахівництва передбачено 4,7 млрд гривень, але з них лише 1,4 млрд у загальному фонді, а 3,3 млрд у спеціальному фонді за рахунок надходжень від єдиного податку 4-ої групи та коштів від реалізації конфіскованого майна. Зараз можна констатувати важливість запровадження автоматичного режиму виплати дотацій на підставі даних податкової звітності (законопроект №5132). Це мінімізує участь чиновників у розподілі держпідтримки і має слугувати подоланню корупції та поверненню довіри сільгоспвиробників до політики держави [8]. Підприємства, які мають дійне стадо, але паралельно займаються рослинництвом, вартість продукції якого перевищує чверть від їхнього товарообороту, що відповідає структурі господарств більшості дрібних та середніх сільгоспвиробників, втрачають право подавати заявку на отримання дотацій. Таким чином, система прямих державних дотацій вигідна передусім інтегрованим підприємствам, що займаються птахівництвом та свинарством. Така система дотацій може посприяти тому, що підприємства з переважним тваринницьким напрямком виробництва ще більш скоротять долю рослинництва (щоб укластися в дозволені 25% структури виручки), зокрема за рахунок

кормовиробництва. Це може стимулювати підприємства самостійно виробляти корми, а не купувати їх на ринку.

Як відзначають експерти, для розвитку товарного кормовиробництва в Україні необхідним є прийняття закону "Про корми". Україна вже прийняла низку законодавчих актів (Закон "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів", Закон "Про ідентифікацію тварин"), які створюють законодавче підґрунтя для експорту м'ясо-молочної продукції до ЄС. Проте цього недостатньо, адже окрім контролю за безпечністю харчових продуктів, необхідно здійснювати належний контроль за годівлею продуктивних тварин, а саме за кормами. У зв'язку з цим у Верховній Раді зареєстровані два законопроекти: № 2845 "Про безпечність і гігієну кормів" та 2845-1 "Про корми" [9].

Також необхідна не лише фінансова підтримка інвестицій у кормовиробництво, але й організована інфраструктурна, інформаційна підтримка.

Найбільші перспективи нині має кластерна система розвитку товарного кормовиробництва. Перспективна організаційна структура сільського аграрного кластера представлена в дослідженнях Кропивка М.М. [10].

Для ефективного розвитку ринку має бути сформована маркетингова інформаційна система кормовиробництва, яка передбачає систематичний збір, обробку та зведення інформації про кормові ресурси. Ця система інформації призначена для використання на внутрішньому вітчизняному ринку і представляє собою складову частину загального інформаційно-аналітичного процесу маркетингу на ринку кормів та кормового білка, що відрізняється складною ієрархічною структурою та включає відомості про пропозицію, попит і ціни на основні види кормів, а також інформацію про наявність високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур для заготівлі кормової сировини, ефективних технологій вирощування та заготівлі кормів, можливостей оцінки якості та безпеки сировини для виробництва кормів. Маркетингова інформаційна система кормовиробництва — це безперервно діюча система, до якої належать персонал, устаткування, інноваційний провайдинг, набір процедур і методів, призначених для регулярного збирання, обробки, аналізу й інтерпретації інформації про кон'юнктуру ринку зернофуражних культур та зелених кормів, комбікормів, об'ємистих кормів (силосу, сінажу, сіна) і кормових добавок з різних джерел; яка

забезпечить інтегрування, підтримання й передачу аграрним менеджерам інформації у встановлений час та у формі, придатній для прийняття рішень. Роль такої інформаційної системи полягає у наданні доступу до інформації, у своєчасному "продукуванні" інформації і в розподілі її з прийнятними витратами [11].

Також важливим інфраструктурним фактором розвитку ринку кормів є науковий супровід галузі, фінансово-кредитний механізм підтримки галузі тощо.

Всі розглянуті фактори впливають на розвиток товарного кормовиробництва по-різному, але в се ж таки найбільш впливовими факторами є наявність попиту та недостатня пропозиція. Тому можна говорити про те, що при ефективній державній підтримці та розвитку інфраструктури ринку можливий досить швидкий та інтенсивний розвиток вітчизняного товарного кормовиробництва.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження встановлено, що основними факторами, що визначають перспективи розвитку товарного виробництва кормів є: попит; пропозиція; конкуренція; державний вплив на розвиток галузі та фактори інфраструктури. При цьому негативний вплив факторів попиту спричинений в основному зменшенням поголів'я сільськогосподарських тварин на вітчизняних підприємствах. Аналіз факторів пропозиції засвідчив, що на вітчизняному ринку кормів функціонують переважно виробники комбікормів, тоді як пропозиція сіна, сінажу, силосу на ринку недостатня і нестабільна.

Аналіз факторів конкуренції показав досить високий рівень концентрації на ринку кормів (перш за все, комбікормів). Рівень конкуренції дає можливість виходу нових виробників на ринок товарного кормовиробництва. Однак бар'єрами виходу на цей ринок є дефіцит вільних земельних ресурсів та дефіцит фінансових ресурсів на придбання сучасної техніки для вирощування кормових культур і переробки їх у товарну форму. Аналіз факторів інфраструктури товарного кормовиробництва показав доцільність створення кластерної організації кормовиробництва, що дало б змогу врегулювати потреби виробників кормів та їх споживачів.

Система дотацій, що діє з 1 січня 2017 р., може посприяти тому, що підприємства з переважним тваринницьким напрямком виробництва ще більш скоротять долю рослинництва (щоб укластися в дозволені 25% структури

виручки). Це може стимулювати підприємства самостійно виробляти корми для власного споживання, а також збільшить попит на корми на товарному ринку.

Література:

1. Воронецька І.С., Спринчук Н.А., Петриченко І.І. "2016: Зернобобові культури та соя для сталого розвитку аграрного виробництва України": матеріали міжнародної наукової конференції. — 11—12 серпня 2016 р. — Вінниця: Діло, 2016. — 176 с. — С. 172.
2. Євтеєв О. Ефективні корми — статистичні дива // Агропрофі. — 6 грудня 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.agroprofi.com.ua/statti/1057-efektivni-kormi-statistichni-diva>
3. Кернасюк Ю.В. Ринок тваринництва: тенденції та проблеми галузі // Агробізнес сьогодні. — № 15—16 (334—335). — Серпень. — 2016.
4. Воронецька І.С. Кравчук О.О., Корнійчук Г.В. Науково-практичні засади функціонування ринку кормів // Агросвіт. — 2016. — № 20. — С. 3—11.
5. Калінчик М.В., Алексєєнко І.М., Лисенко К.О. Оптимізація раціонів годівлі корів як основний чинник конкурентоспроможності галузі молочного скотарства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.winmixsoft.com/files/info/Cow_Ration_Optimization.pdf
6. Глібчук І.М. Фермерське господарство: поняття та юридичні ознаки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2009/Pravo/45383.doc.htm
7. Чого чекати на ринку комбікормів // Приріст плюс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pryrist-plus.com.ua/news/chogo-chekati-na-rinku-komb-korm-v>
8. Марчук Д. Розвиток тваринництва у 2017 році // Сегодня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/opinion/marchukcolumn/.html>
9. Заява РПР щодо законопроектів про корми [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rpr.org.ua/news/zayava-rpr-schodo-zakonoproektiv-pro-korm>
10. Кропивко М.М. Розвиток кормовиробництва в господарствах населення // Економіка АПК. — 2015. — № 11. — С. 35—44.
11. Кравчук О.О., Корнійчук Г.В. Формування маркетингової інформаційної системи в галузі кормовиробництва // "2016: Зернобобові культури та соя для сталого розвитку аграрного виробництва України": матеріали Між-

народної наукової конференції. — 11—12 серпня 2016 р. — Вінниця: Діло, 2016. — 176 с. — С. 173—175.

References:

1. Voronets'ka, I. Sprynchuk, N. and Petrychenko, I. (2016), "2016: legumes and soy for sustainable agricultural production Ukraine", *Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii [Materials of the international scientific conference]*, Vinnytsia, Ukraine, 11—12 Aug, p. 172.
 2. Yevtieiev, O. (2013), "Effective feeds are statistical miracles", *Ahroprofi*, [Online], vol.12, available at: <http://www.agroprofi.com.ua/statti/1057-efektiv> (Accessed 06 Dec 2013).
 3. Kernasiuk, Yu.V. (2016), "Animal husbandry market: trends and problems of the industry", *Ahrobiznes s'ohodni*, vol. 15—16, pp. 334—335.
 4. Voronets'ka, I.S. Kravchuk, O.O. Kornijchuk, H.V. (2016), "Scientific and practical principles of functioning of the feed market", *Ahrosvit*, vol. 20, pp. 3—11.
 5. Kalinchyk, M.V. Aliksieienko, I.M. and Lysenko, K.O. (2016), "Optimization of ration feeding cows as the main factor of the competitiveness of the dairy industry", [Online], available at: http://www.winmixsoft.com/files/info/Cow_Ration_Optimization.pdf (Accessed 10 Feb 2018).
 6. Hlibchuk, I.M. (2009), "Farm: Concept and Legal Characteristics " [Online], available at: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2009/Pravo/45383.doc.htm (Accessed 10 Feb 2018).
 7. Pryrist plus (2015), "What to expect on the market of mixed fodders", [Online], available at: <http://www.pryrist-plus.com.ua/news/chogo-chekati-na-rinku-kombikormiv> (Accessed 10 Feb 2018).
 8. Marchuk, D. (2017), "Livestock development in 2017", *Segodnya*, [Online], available at: <http://www.segodnya.ua/opinion/marchukcolumn/rozvitok-785848.html> (Accessed 10 Feb 2018).
 9. The official site of RPR (2015), "Statement of the RPR on bills of feed" [Online], available at: <http://rpr.org.ua/news/zayava-rpr-schodo-zakonoproektiv/> (Accessed 10 Feb 2018).
 10. Kropyvko, M.M. (2015), "Development of feed production in households", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 35—44.
 11. Kravchuk, O.O. and Kornijchuk, H.V. (2016), "Formation of the marketing information system in the field of feed production" *Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii [Materials of the international scientific conference]*, Vinnytsia, Ukraine, 11—12 Aug, pp. 173—175.
- Стаття надійшла до редакції 31.01.2018 р.*